

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Ebba Svenburg

Arbetsdomstolens partsammansättning - opartisk eller partisk

LAGF03 Rättsvetenskaplig uppsats

Uppsats på juristprogrammet
15 högskolepoäng

Handledare: Sacharias Votinius

Termin: VT 2014

Innehåll

SUMMARY	1
SAMMANFATTNING	2
FÖRKORTNINGAR	3
1 INLEDNING	4
1.1 BAKGRUND	4
1.2 SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR	4
1.3 METOD OCH MATERIAL	5
1.4 AVGRÄNSNINGAR	6
1.5 DISPOSITION	6
2 ARBETSDOMSTOLEN	8
2.1 ARBETSDOMSTOLENS TILLKOMST	8
2.2 LRA	8
2.3 PARTSAMMANSÄTTNINGEN I AD	9
3 EUROPAKONVENTIONEN: EN OAVHÄNGIG OCH OPARTISK DOMSTOL	11
3.1 OM EUROPAKONVENTIONEN I SVERIGE	11
3.2 ALLMÄNT OM ART. 6.1	11
3.3 OAVHÄNGIG OCH OPARTISK DOMSTOL	12
3.3.1 INNEBÖRDEN AV OAVHÄNGIGHET OCH OPARTISKHET	12
3.3.2 KELLERMANNNS TALAN	13
3.3.3 LANGBORGER-FALLET	14
3.3.4 KELLERMANN I LJUSET AV LANGBORGER	15
4 DEBATTEN KRING AD:S PARTSAMMANSÄTTNING	17
4.1 DEBATTEN EFTER RÄTTEGÅNGSREFORMEN 1974	17
4.2 DEBATTEN EFTER KELLERMANN-DOMEN	19
5 ANALYS, DISKUSSION OCH SLUTSATSER	20
5.1 ANALYS AV KELLERMANN-DOMEN I LJUSET AV LANGBORGER-MÅLET	20
5.2 AVSLUTANDE DISKUSSION	22
5.3 SLUTSATSER	23
KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	24
RÄTTSFALLSFÖRTECKNING	26

Summary

The composition of the Swedish Labour Court with members representing the interests of employers and employees has been questioned since long. Four out of seven members are appointed and mandated on proposals of central labour market organizations (these members are hereinafter referred to as “interest members”). This composition is an effect of the fact that the Swedish labour legislation assumes the central labour market organizations, acting as parties of collective labour agreements, being the legal representatives of the parties on the Swedish labour market.

In the Swedish legal debate, the alleged problems related to this party representation by interest organizations have been highlighted by both trade union representatives and lawyers appearing before the Labour Court. The classic argument that mutual interest representation in the court is a foundation of trust among the parties on that market is questioned with reference to that also employers and employees having decided not to join any labour market organization are to be considered as parties on the labour market. The critics argue that the interest related composition might cause conflict of interests in situations where the interest members have a joint interest, conflicting with the interest of a disputing party.

The question of the neutrality of interest members was subject to a legal assessment by the European Court of Justice in the Kellerman case. A dissentient court ruled that the composition of the Swedish Labour Court meets the legal requirements of the European Convention for a neutral and independent court considering the specific prerequisites at hand in this particular dispute. There is however a number of jurists arguing that the court - under different prerequisites - would have been declared non-compliant to the convention in this respect.

Without doubt the Swedish Court of labour fulfills an important function and role as a competent and fast acting judicial tribunal in labour disputes. Therefore, it should continue to exist, but in my opinion in order to mitigate the risk of conflicts of interests in relation to disputing parties, the representation of labour market organizations should be abolished. Members of a court bench, at risk of being considered representing interests conflicting to the parties of a dispute, can never be justified in a democratic constitutional state.

Sammanfattning

Arbetsdomstolens partsammansättning har länge ifrågasatts. Fyra av sju ledamöter utnämns på förslag av centrala arbetsmarknadsorganisationer. Denna sammansättning är en konsekvens av att den svenska arbetsrättsliga lagstiftningen utgår ifrån den s.k. svenska modellen med kollektivavtalsbärande centrala arbetsmarknadsorganisationer som legala representanter för arbetsmarknadens parter.

I den juridiska debatten har problematiken med domstolens partsrepresentation belysts av både fackliga företrädare och av partsombud. Argumentet att intresseledamöterna skapar förtroende bland arbetsmarknadens parter ifrågasatts med hänvisning till att även icke-organiserade arbetsgivare måste räknas till ”arbetsmarknadens parter”. Kritiker menar att sammansättningen kan ge upphov till jävssituationer i de fall då intresseledamöterna har ett gemensamt intresse i strid med en av de tvistande parterna.

Frågan om intresseledamöternas opartiskhet var uppe för prövning i Europadomstolen i det s.k. Kellermann-målet. En oenig domstol kom fram till att Arbetsdomstolens sammansättning uppfyller Europakonventionens krav för en opartisk och oavhängig domstol med de förutsättningarna som gällde i denna tvist. Det finns dock en grupp jurister som hävdar att Arbetsdomstolen kan komma att bli fällda i Europadomstolen under andra premisser.

Arbetsdomstolen fyller otvetydigt en viktig kvalitativ funktion som instans i arbetsrättsliga tvister med sin kompetens och snabba handläggning. Domstolen bör därför finnas kvar, men för att komma till rätta med jävsproblematiken borde man enligt min mening avskaffa intresseorganisationernas representation i mål då en av parterna står utanför arbetsmarknadsorganisationerna. Domstolsledamöter som genom sin organisationsanknytning riskerar att misstänkas för att representera intressen i konflikt med en parts intressen hör inte hemma i en demokratisk rättsstat.

Förkortningar

AD	Arbetsdomstolen
JT	Juridisk Tidskrift
LRA	Lag (1974:371) om rättegången i arbetstvister
LO	Landsorganisationen i Sverige
RB	Rättegångsbalken
SACO	Sveriges akademikers centralorganisation
SAF	Svenska arbetsgivareföreningen
SvJT	Svensk Juristtidning
TCO	Tjänstemännens centralorganisation

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Arbetsdomstolen (AD) upprättades 1928, i en tid då arbetsrätten präglades av en kamp mellan arbetsgivare och arbetstagare, framförallt arbetare. Genom den s.k. decemberkompromissen 1906, mellan SAF (numera Svenskt Näringsliv) och LO, erkände arbetsgivarna arbetarnas rätt att organisera sig.¹ 1938 slöts Saltsjöbadsavtalet mellan LO och SAF vilket gav dessa intresseorganisationer en större makt i jämförelse med vad som följde av lagstiftningen på den kollektiva arbetsrättens och anställningsavtalsrättens område. Ett ”tyst” samhällskontrakt upprättades härigenom mellan regeringen och arbetsmarknadens parter vilken kom att kallas den svenska modellen. Den innebär att de stora arbetsmarknadsorganisationerna tillsammans reglerar villkoren på arbetsmarknaden genom förhandlingar organisationerna emellan, utan inblandning av staten. Frågor gällande löner, arbetstider, semester etc. regleras därmed i ett kollektivavtal för respektive bransch istället för i ett individuellt anställningsavtal.²

Sammansättningen i AD är en konsekvens av att den svenska arbetsrättsliga lagstiftningen utgår ifrån den s.k. svenska modellen med kollektivavtalsbärande arbetsmarknadsorganisationer som legala representanter för arbetsmarknadens parter.

AD:s huvuduppgift vid dess inrättande var att slita tvister om tolkning och tillämpning av kollektivavtal men har sedan rättegångsreformen 1974 även kommit att behandla individuella arbetsrättsliga tvister. Sedan 1974 ska AD i sin dömande verksamhet tillgodose såväl den enskilda individens som arbetsmarknadsorganisationernas intressen, medan det endast är de senare som är representerade i domstolen.

1.2 Syfte och frågeställningar

Vad jag avser utreda i min uppsats är om den svenska arbetsmarknadsmodellen i AD:s partssammansättning uppfyller Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheternas (hädanefter Europakonventionen) krav på oavhängighet och opartiskhet, i mål då en part som tillhör de representerade arbetsmarknadsorganisationerna ställs mot en part som står utanför en sådan organisation. Frågan är, om oviljan hos en individ att ansluta sig till ett fackförbund eller arbetsgivarorganisation påverkar partens framgång i en arbetsrättslig tvist på grund av AD:s partsammansättning?

¹ Sigeman, SvJT 1984 s. 877.

² Sigeman, SvJT 1984 s. 883ff.

AD:s ledamöter består av både yrkesdomare, oberoende personer med särskild insikt om förhållandena på arbetsmarknaden, samt ledamöter som anses företräda arbetstagar- och arbetsgivarintressen. En del kritik har riktats mot de senare ledamöterna, bestående av att de skulle vara jäviga på grund av att de nomineras av de största arbetsmarknadsorganisationerna. Jag vill med denna uppsats försöka utreda om det finns fog för denna kritik eller om AD:s intresseledamöter är opartiska i Europakonventionens mening.

Syftet med uppsatsen är att speciellt utreda den jävighet som kan uppstå i mål då en av parterna tillhör en arbetsmarknadsorganisation medan den andra inte gör det. En sådan situation förelåg i Europadomstolen, i Kellermann mot Sverige, och därför är målet av speciell betydelse för uppsatsen.³ Jag kommer även att granska Europadomstolens ställningstagande i ett mål med liknande omständigheter, fallet Langborger mot Sverige.⁴ Baserat på ovanstående är den slutgiltiga frågeställningen:

Uppfyller AD:s partsammansättning Europakonventionens krav på en oavhängig och opartisk domstol i mål då en organiserad part ställs mot en part utan organisationstillhörighet?

1.3 Metod och material

Med hjälp av svensk arbetsrättslig lagstiftning och förarbeten på området och kommer jag att påbörja min rättskritiska studie av AD:s förenlighet med Europakonventionen. Denna inledande deskriptiva del av uppsatsen präglas av en rättsdogmatisk framställning för att läsaren ska få en bild av rättsläget i Sverige och hur AD:s organisation är uppbyggd.

Vidare behandlas den Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna genom en förklaring av dess rättsliga ställning i Sverige. Även detta avsnitt är deskriptivt med fokus på den aktuella bestämmelsen för frågeställningen, nämligen Europakonventionens art. 6.1.

För att besvara uppsatsens frågeställning kommer jag att studera två betydelsefulla mål i Europadomstolen gällande just intresseledamöter i specialdomstolar för att se hur Europadomstolen har behandlat frågan. Det kommer även att bli nödvändigt att studera den diskussion som pågått i den juridiska doktrinen på området. Här kommer argument från olika debattörer lyftas fram ur källorna, i ett försök att tydliggöra de meningsskiljaktigheter som finns gällande AD:s opartiskhet.

³ Europadomstolens dom den 26 oktober 2004, *Kellermann mot Sverige*, Appl. nr.41579/98.

⁴ Europadomstolens dom den 22 juni 1989, *Langborger mot Sverige*, Appl. nr. 11179/84.

Material från den debatt som pågick efter att AD reformerats 1974, kommer att studeras men även material från den diskussion som återfinns i juridiska tidskrifter från 00-talet, då debatten tog en ny vändning.

Uppsatsen avslutas med ett analytiskt kapitel då jag analyserar Europadomstolens domskäl i det aktuella Kellermann-målet. I detta avslutande avsnitt redogör jag även för mina egna synpunkter i frågan om AD:s opartiskhet p.g.a. dess sammansättning.

Materialet som möjliggör min utredning har jag funnit i juridisk doktrin, förarbeten till lagar, rättsfall, artiklar och material från Internet.

1.4 Avgränsningar

I min rättskritiska studie vill jag avgränsa min utredning av AD till frågan om dess partssammansättning. Uppsatsen har ett fokus på de domare i AD som företräder arbetsgivar- och arbetstagarintressen för att undersöka om de kan anses vara opartiska i Europakonventionens mening. Utredandet av lekmanaledamöterna kommer att prövas med utgångspunkt i den konflikt som föreligger mellan å ena sidan fackförbunden och arbetstagarorganisationerna å andra sidan parter som inte tillhör dessa organisationer. Ofta tar denna konflikt sig uttryck i mål där parterna tvistar om lovligheten att vidta stridsåtgärder i syfte att förmå arbetsgivare att teckna kollektivavtal. Med detta sagt vill jag förtydliga att uppsatsen inte prövar rätten till negativ föreningsfrihet, utan om en jävighet kan uppstå när en part som står utanför de stora arbetsmarknadsorganisationerna ställs inför intresseledamöterna i AD.

Jag kommer endast behandla art. 6.1 i den utsträckningen att jag utreder rekvisitetet ”inför en oavhängig och opartisk domstol”. De andra uppställda kraven i artikeln såsom att domstolsprövningen ska ske inom skälig tid, lämnar jag därhän då de inte är relevanta för min framställning.

1.5 Disposition

Uppsatsen består av tre deskriptiva delar och en analytisk. Kapitel två beskriver AD:s organisation och kapitel tre redogör för Europakonventionens krav på en opartisk och oavhängig domstol, praxis på området samt kort om Sveriges koppling till konventionen. Kapitel tre innehåller även en genomgång av rättsläget i form av ett referat av Kellermann-domen, det senaste avgörandet ifrån Europadomstolen gällande AD:s ledamöters opartiskhet. Dessa två inledande kapitel är nödvändiga för att förstå debatten kring AD:s partsammansättning vilken framställs i kapitel 4. Jag har försökt att återge de mest frekventa argumenten för och emot AD:s intresseledamöter och hur de har blivit bemötta i den juridiska doktrinen.

Kapitel fem innehåller en analys av Europadomstolens dom i Kellermann-målet, med en jämförelse av äldre praxis i det liknande Langborger-målet (som även domstolen själv har hänvisat till i Kellermann-domen). Framställningen redogör för hur Europadomstolen har behandlat den aktuella rättsfrågan och mina synpunkter på detta. Vidare i kapitel fem diskuteras debatten som framställts i kapitel fyra och var jag ställer mig i frågan.

2 Arbetsdomstolen

2.1 Arbetsdomstolens tillkomst

Det var först 1928 som AD upprättades. De tvistande parterna i en arbetsrättslig tvist fick hädanefter underkasta sig ett obligatorisk domstolsförfarande i tvister om tolkning och tillämpning av kollektivavtal.⁵ Individuella arbetsrättsliga tvister vid den här tidpunkten togs fortfarande upp vid tingsrätterna. Tvisterna i AD skulle däremot vara beroende av ”egna maktmedel” och därför tillsattes sakkunniga personer som blev de s.k. ”lekmannaledamöterna”. De allmänna domstolarna ansågs mindre lämpade att behandla den här typen av tvister. Genom specialdomstolen skulle man framförallt värva parternas förtroende eftersom de indirekt hade inflytande över partssammansättningen genom den arbetsmarknadsorganisation de tillhörde.⁶ I propositionen till lagen (1928:254) om arbetsdomstol tillbakavisas tanken om att arbetsmarknadens olika parter skulle ha obehöriga intressen i domstolen utan lekmannaledamöterna ”skola företräda de ömse sidor rådande åskådningarna i arbets- och avtalsfrågor men däremot icke tjänstgöra såsom talesmän för de i varje tvist deltagande parterna”.⁷ Det framgår av propositionen att syftet med intresseledamöterna var främst att skapa förtroende bland LO och SAF. Representationen från arbetsmarknadens parter skulle ge AD respekt och erkännande.

2.2 LRA

Fram tills 1974 hade AD och de allmänna domstolarna delat på de arbetsrättsliga tvisterna. AD hade endast dömt i arbetsrättsliga tvister som avsåg tillämpning och tolkning av kollektivavtal. Övriga tvister mellan arbetsgivare och arbetstagare, hade, som tidigare nämnts, tagits upp vid de allmänna domstolarna.⁸ Genom 1974 års lag om rättegången i arbetstvister (LRA) ersattes den gamla lagen (1928:254) om arbetsdomstol från 1928 och med denna nya lag blev AD behörig att ta upp även individuella arbetsrättsliga tvister.

Enligt LRA 2 kap. 4 § får talan ej föras mot AD:s dom eller beslut. Domstolen är således sista instans i arbetsrättsliga tvister. Beroende på vem som är den klagande parten är AD antingen första eller andra instans. Talan som väcks av arbetsgivarorganisationer, fackföreningar eller en kollektivanslutande arbetsgivare tas direkt upp i AD som därmed fungerar som första och enda instans. Tvisten måste då vara av sådan art som framgår av LRA 2 kap 1 § och 2 §. Enligt samma bestämmelser kan talan även

⁵ Prop. 1928:39 s. 45.

⁶ Prop. 1928:39 s. 136.

⁷ Prop. 1928:39 s. 157.

⁸ Prop. 1974:77 s. 30ff.

väckas av en oorganiserad arbetsgivare eller arbetstagarare, men tvisten tas då först upp i den tingsrätt där arbetstagararen har hemvist, med en möjlighet att sedan överklaga till AD som andra instans.

2.3 Partsammansättningen i AD

Tillsättningen av ledamöter i AD är av speciell karaktär. Förfarandet regleras i lagen (1974:371) om rättegången i arbetstvister. Totalt sitter sju ledamöter i domstolen varav tre inte anses företräda arbetsgivar- och arbetstagarintressen. De består av en ordförande, en viceordförande, vilka är jurister, och en tredje person vilken har särskild erfarenhet av arbetsmarknaden. Dessa tre utses direkt av regeringen.

Resten av ledamöterna utses efter förslag av de mest inflytelserika arbetsgivar- och arbetstagarorganisationerna i landet. Kandidaterna nomineras först av fack- och arbetsgivarorganisationerna och därefter utser regeringen ledamöterna. Dessa "lekmannedamöter" ska "företräda erfarenhet och synsätt från arbetsgivare och arbetstagarare generellt sett" enligt propositionen från 1974.⁹

De arbetsmarknadsorganisationer som har en möjlighet att nominera representanter till AD är Svenskt Näringsliv, SKL, Arbetsgivarverket, LO, TCO och SACO. Svenskt Näringsliv får ge förslag på fyra ledamöter, SKL för två ledamöter, Arbetsgivarverket för en ledamot, LO för fyra ledamöter, TCO för två ledamöter och SACO för en ledamot enligt LRA 3 kap. 3 §. Dessa stora arbetsgivar- och arbetstagarorganisationer företräder olika medlemsförbund. Det är inte dessa centrala arbetsmarknadsorganisationer som förhandlar fram kollektivavtal för en ifrågakommande bransch, utan det gör respektive medlemsförbund var för sig. LO, Svenskt Näringsliv m.fl. driver endast de gemensamma frågorna för sina respektive medlemsförbund.¹⁰

Partsammansättningen i AD blir därmed både representanter från arbetsmarknaden samt lagerfarna jurister. Alla ledamöter är förordnade för tre år. Alla domare ska ha avlagt domared enligt 4:11 RB och reglerna om jäv i RB 4 kap 13-15 §§ är tillämpliga i arbetsrättsliga tvister enligt LRA 5 kap. 3 §. Ytterligare bestämmelser om partsammansättningen finns i förordningen (1988:1137) med instruktion för AD.

Till skillnad från en domare som erlagt en juristutbildning så är en intresseledamot i AD en person med erfarenhet av förhållandena på den svenska arbetsmarknaden. Enligt propositionen ska en sådan representera arbetstagarare och arbetsgivare generellt sett.¹¹ Syftet med en intresseledamot är alltså att den ska agera som en representant från *arbetsmarknaden* i stort

⁹ Prop 1974:77 s 158.

¹⁰ Medlingsinstitutets hemsida, <http://www.mi.se/kollektivavtal-lagar/arbetsgivarnas-organisationer/> samt <http://www.mi.se/kollektivavtal-lagar/arbetstagararnas-organisationer/>.

¹¹ Prop. 1974:77 s. 158.

och inte som en direkt utsänd representant från t.ex. ett specifikt fackförbund eller en arbetsgivarorganisation. Men eftersom ledamöterna vid tillsättningen blir utnämnda efter förslag av arbetstagar- och arbetsgivarorganisationer innebär det i praktiken att det finns en viss koppling mellan en ledamot och den organisation vilken har nominerat den.

3 Europakonventionen: en oavhängig och opartisk domstol

3.1 Om Europakonventionen i Sverige

Först 1995 inkorporerades Europakonventionen i svensk rätt genom lag (1994:1219) om den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och grundläggande friheterna. Genom 2 kap 19 § i Regeringsformen blev det även klart att ingen ny lag får strida mot Sveriges åtaganden enligt Europakonventionen. Att konventionen gäller som lag innebär att den kan tillämpas direkt av domstolar och myndigheter här i landet.¹²

Dessförinnan, på 70-talet, hade det funnits en viss skepsis hos domstolarna i Sverige inför att direkt tillämpa Europakonventionen och använda den som tolkningsunderlag vid bedömningen av svensk rätt.¹³ På 80-talet fick dock den svenska staten ett antal domar emot sig i Europadomstolen och en ny inställning till konventionens rättsliga ställning i Sverige utvecklades. Domstolarna började beakta Europakonventionen inom ramen för principen om fördragskonform tolkning.¹⁴ Framförallt Högsta Domstolen började använda konventionen som tolkningsunderlag vilket troligen föranledde inkorporeringen 1995.¹⁵

3.2 Allmänt om art. 6.1

Genom artikeln uppställer Europakonventionen krav på medlemsstaternas nationella rättssäkerhet. Bestämmelsen är tillämplig på tvister gällande någons civila rättigheter eller skyldigheter eller anklagelse för brott, vilka alltid ska kunna prövas av en domstol.¹⁶ Art. 6.1 ställer upp ett antal krav för att ett sådant domstolsförfarande ska vara förenligt med konventionen:

*”Artikel 6 - Rätt till en rättvis rättegång
1. Var och en skall, vid prövningen av hans civila rättigheter och skyldigheter eller av en anklagelse mot honom för brott, vara berättigad till en rättvis och offentlig förhandling inom*

¹² Prop. 1993/94: 117 s. 33.

¹³ Bernitz, Ulf, *Sverige och europarätten*, Nordstedts Juridik, Stockholm, 2002, s. 140.

¹⁴ Bernitz, Ulf, *Sverige och europarätten*, Nordstedts Juridik, Stockholm, 2002, s. 141.

¹⁵ Bernitz, Ulf, *Sverige och europarätten*, Nordstedts Juridik, Stockholm, 2002, s. 142.

¹⁶ Danelius, Hans, *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis – en kommentar till Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna*, Nordstedts Juridik, Stockholm, 2012, s. 146.

skälig tid och inför en oavhängig och opartisk domstol, som upprättats enligt lag. Domen skall avkunnas offentligt, men pressen och allmänheten får utestängas från förhandlingen eller en del därav av hänsyn till den allmänna moralen, den allmänna ordningen eller den nationella säkerheten i ett demokratiskt samhälle, eller då minderårigas intressen eller skyddet för parternas privatliv så kräver eller, i den mån domstolen finner det strängt nödvändigt, under särskilda omständigheter när offentlighet skulle skada rättvisans intresse”

Ett centralt krav i artikeln är en parts rätt till en rättvis förhandling (”jfr engelskans fair hearing”) inför en oavhängig och partisk domstol (”jfr engelskans independent and impartial”). Det är just konventionens innebörd av orden *oavhängig och partisk* jag i det följande vill undersöka.

3.3 Oavhängig och opartisk domstol

3.3.1 Innebörden av oavhängighet och opartiskhet

Det är inte helt lätt att skilja på innebörden av orden ”oavhängig” och ”opartisk” i konventionens mening. ”Oavhängig” är snarare en garanti för att domstolen inte är mottaglig för någon yttre påverkan medan ”opartisk” syftar på att det inte får finnas någon vilja eller benägenhet inom domstolen att främja en part framför en annan. Danelius menar dock att eftersom begreppen delvis sammanfaller med varandra kan det vara passande att använda dem som en helhet.¹⁷

Europadomstolen har urskilt två element gällande kravet på opartiskhet. Den subjektiva opartiskheten innebär att varje domare faktiskt ska döma opartiskt parterna emellan och inte inneha personliga intressen i en enskild tvist. Den objektiva opartiskheten å andra sidan, innebär att det för en objektiv betraktare inte får föreligga några legitima misstankar om domstolens opartiskhet.¹⁸ Frågan om en domstol stridit mot kravet på en oavhängig och opartisk domstol tar oftast sikte på om en eller flera *domare* varit subjektivt eller objektivt jäviga. I Europadomstolen använder man sig således av två olika sidor av jävsbegreppet, objektivt och subjektivt, men i Sverige har vi bara ett gemensamt i RB 4 kap. 13 §.

Ett brott föreligger mot art. 6.1 om domstolens opartiskhet kan framstå som tvivelaktig. Anledningarna till detta kan vara många. Domstolen kan

¹⁷ Danelius, Hans, *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis – en kommentar till Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna*, Nordstedts Juridik, Stockholm, 2012, s. 200.

¹⁸ Danelius, Hans, *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis – en kommentar till Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna*, Nordstedts Juridik, Stockholm, 2012, s. 201.

exempelvis brista i strukturellt avseende genom att sammansättningen av ledamöter i domstolen skapar tvivel huruvida de förhåller sig partiska eller inte. En dömande instans kan också överhuvudtaget ifrågasättas som en giltig domstol i Europakonventionens mening.¹⁹ För att uppnå status "domstol" ska domarna nämligen vara bindande och inte kunna åsidosättas av regering eller förvaltning.²⁰ Om en domare under ett tidigare stadium har företrätt en part kan även detta utgöra jäv och stå i strid med art. 6.1.²¹ En annan fråga som varit uppe för prövning är när domstolen bl.a. består av lekmannaledamöter, dvs. juryledamöter, nämndemän etc. vilka inte är utbildade jurister.²² I Frankrike blev en domstol fälld i ett mål där enstaka jurymedlemmar haft uttalade rasfördomar. En sådan domstol kan inte anses vara opartisk, menade Europadomstolen.²³

Europadomstolen har i allmänhet godtagit intresseledamöters medverkan i domstolars verksamhet.²⁴ Men om det ingår intresseledamöter i en domstol vilka på förhand har gemensamma intressen i motsats till en part i en tvist kan art. 6.1 blivit kränkt. Frågan om intresseledamöters jäv har blivit föremål för ett antal prövningar i Europadomstolen och AB Kurt Kellermann mot Sverige är en av dem.²⁵

3.3.2 Kellermanns talan

AB Kurt Kellermann var ett klädesföretag med ett 20-tal anställda. Efter misslyckade förhandlingar om ett anslutande till kollektivavtal försatte Industrifacket företaget i blockad. Sedermera stämde AB Kurt Kellermann Industrifacket i AD och gjorde gällande att stridsåtgärderna var olovliga då hans anställningsavtal i mångt och mycket var mer fördelaktigt än det i branschen gällande kollektivavtalet. AD dömde till fackets fördel och menade att stridsåtgärderna var lagliga. Ledamoten från SAF var däremot skiljaktig och menade att det strider mot art. 11 i Europakonventionen om den negativa föreningsrätten att tvinga företaget att sluta ett kollektivavtal

¹⁹ Danelius, Hans, *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis – en kommentar till Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna*, Nordstedts Juridik, Stockholm, 2012, s. 202.

²⁰ Europadomstolens dom den 19 april 1994, *Van der Hurk mot Nederländerna*, Appl. nr.16034/90, p. 45.

²¹ Danelius, Hans, *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis – en kommentar till Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna*, Nordstedts Juridik, Stockholm, 2012, s. 205.

²² Danelius, Hans, *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis – en kommentar till Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna*, Nordstedts Juridik, Stockholm, 2012, s. 221.

²³ Europadomstolens dom den 24 april 1996, *Remli mot Frankrike*, Appl. nr.16839/90, p. 47-48.

²⁴ Danelius, Hans, *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis – en kommentar till Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna*, Nordstedts Juridik, Stockholm, 2012, s. 219.

²⁵ Europadomstolens dom den 26 oktober 2004, *Kellermann mot Sverige*, Appl. nr.41579/98.

som i delar var sämre än det avtal som tillämpades på arbetsplatsen.²⁶ Bolaget vände sig till Europadomstolen med en klagan om att deras rätt till en rättvis rättegång hade blivit kränkt enligt art. 6.1.²⁷

Kurt Kellermann menade att man kunde ifrågasätta AD:s partssammansättning eftersom det finns en risk för att ledamöterna betraktar oorganiserade arbetsgivare som icke önskvärda på den svenska arbetsmarknaden. Att dessa ledamöter deltar i mål där någon part står utanför en arbetsmarknadsorganisation urholkar domstolens legitimitet menade bolaget.²⁸ Den svenska regeringen menade å andra sidan att ledamöterna inte kan betraktas som talesmän för en part i enskilt fall och då det finns såväl företrädare från arbetstagar- som från arbetsgivarsidan kan inte domstolen anses vara partisk.²⁹

Kellermann vidhöll att parterna inte kunde anses opartiska och att domstolens sammansättning därmed var rättsstridig och inte förenlig med Europakonventionens krav på en rättvis rättegång. Kellermann klandrade inte ledamöternas personliga jäv utan det faktum att de var partiska i objektivet hänseende.³⁰ Domstolens uppgift blev alltså att pröva frågan om ledamöternas objektiva opartiskhet.³¹

Därtill angav Kellermann att Europadomstolen skulle tillämpa Langborgerfallet i frågan om AD:s opartiskhet.³² I Langborgerfallet kom Europadomstolen fram till att den svenska Bostadsdomstolens partsammansättning var konventionsstridig.

3.3.3 Langborger-fallet

Bostadsdomstolen var en överinstans vilken tog emot överklagan av hyresnämndernas beslut och vilken löd under lag (1974:1082) om bostadsdomstol. Enligt lagens 5 § skulle Bostadsdomstolens sammansättning bestå av bl.a. högst tolv intresseledamöter med särskild sakkunskap om förhållandena på bostadsmarknaden. Det här innebar i praktiken att vid ett måls avgörande satt det två lekmannadomare i Bostadsdomstolen som hade nominerats av Sveriges Fastighetsägareförbund och Hyresgästernas riksförbund. Lagen och domstolen upphävdes dock

²⁶ AD 1998 nr. 17 s. 3

²⁷ Europadomstolens dom den 26 oktober 2004, *Kellermann mot Sverige*, Appl. nr.41579/98, p. 47.

²⁸ Europadomstolens dom den 26 oktober 2004, *Kellermann mot Sverige*, Appl. nr.41579/98, p. 50.

²⁹ Europadomstolens dom den 26 oktober 2004, *Kellermann mot Sverige*, Appl. nr.41579/98, p. 54.

³⁰ Europadomstolens dom den 26 oktober 2004, *Kellermann mot Sverige*, Appl. nr.41579/98, p. 49-

³¹ Europadomstolens dom den 26 oktober 2004, *Kellermann mot Sverige*, Appl. nr.41579/98, p. 61.

³² Europadomstolens dom den 22 juni 1989, *Langborger mot Sverige*, Appl. nr. 11179/84, p. 52.

1994 som en direkt konsekvens av Europadomstolens dom i Langborger-fallet och bostadstvister har nu överlåtits till en avdelning hos Svea Hovrätt vilken endast består av professionella domare.

Langborger var en hyresgäst som förde talan i Bostadsdomstolen om att en viss förhandlingsklausul gällande hyresnivån skulle avskaffas i hans hyreskontrakt.³³ Europadomstolen konstaterade att lekmanaledamöterna hade varit personligt objektiva i förevarande tvist, men att objektiviteten brustit i frågan om deras oberoende till de organisationer de nominerats av. Sveriges Fastighetsägareförbund och Hyresgästernas riksförbund som ledamöterna hade anknytning till, hade nämligen ett starkt intresse av att förhandlingsklausulen behölls i hyreskontraktet.³⁴ Bedömningen angående jäv gjordes alltså med utgångspunkt i organisationernas intressen, ett intresse vilket ledamöterna också ansågs inneha p.g.a. deras anknytning till organisationerna. Därav menade Europadomstolen att det stod klart i målet att de två intresseledamöterna i domstolen hade ett intresse olikt en av de tvistande parterna och att domstolens krav objektivitet på så sätt inte var uppfyllt.

3.3.4 Kellermann i ljuset av Langborger

Europadomstolen avfärdar Langborger-fallets tillämplighet i förhållande till Kellermann då det finns en avgörande skillnad gällande omständigheterna mellan de två fallen. Intresseföreträdarna i Bostadsdomstolen ansågs inte uppfylla objektivitetskravet eftersom *organisationen* de blivit nominerade av hade ett direkt ekonomiskt intresse i den konflikt som utspelades sig i målet. De erhöll nämligen 0.3 % av den förhandlande hyresavgiften som tvisten berörde.³⁵

Men till skillnad från Langborger, menade Europadomstolen att i fallet Kellermann fanns det inget som tydde på att ledamöterna i AD skulle ha något annat intresse än att tillämpa och tolka den svenska arbetsrättsliga lagstiftningen i ljuset av Europakonventionen och se till att de inte stod i strid med varandra. Ett sådant intresse kan inte anses stå i direkt strid med det intresse som Kellermann som part framförde i sin talan.³⁶

I Kellermann-målet bekräftar domstolen således Langborger-domens ställningstagande; att Europakonventionen inte ställer sig främmande till systemet med intresseledamöter i en domstol som sådant. Men de invänder, liksom domarna i Langborger, att systemet kan bli problematiskt om

³³ Europadomstolens dom den 22 juni 1989, *Langborger mot Sverige*, Appl. nr. 11179/84, p. 12.

³⁴ Europadomstolens dom den 22 juni 1989, *Langborger mot Sverige*, Appl. nr. 11179/84, p. 35.

³⁵ Europadomstolens dom den 26 oktober 2004, *Kellermann mot Sverige*, Appl. nr.41579/98, p. 67.

³⁶ Europadomstolens dom den 26 oktober 2004, *Kellermann mot Sverige*, Appl. nr.41579/98, p. 67.

lekmannaledamöterna kan anses ha ett gemensamt intresse som står i strid med den berörda partens talan i målet.³⁷

Endast en omständighet att klagandebolaget inte var ansluten till någon arbetsgivarorganisation kan inte ge anledning att tvivla på AD:s opartiskhet, eftersom då skulle domstolen brista i kravet på att vara en opartisk domstol i samtliga tvister där en av parterna inte är ansluten till en arbetstagar- eller arbetsgivarorganisation.³⁸

Två av Europadomstolens sju domare var skiljaktiga. De menade att det visst finns ett gemensamt intresse hos arbetsgivar- och arbetstagarorganisationerna av att arbetsgivaren ansluter sig till det kollektivavtal man förhandlat fram och att detta faktum gör dem jäviga.

Sammanfattningsvis kan det konstateras att enbart det faktum att ledamöterna är nominerade av ett fackförbund eller en arbetsgivarorganisation inte är en grund för att de i förväg företräder en specifik åsikt i frågan. Europadomstolen bekräftade härmed genom Kellermann-målet att AD normalt uppfyller kraven på en oavhängig och opartisk domstol.³⁹

³⁷ Europadomstolens dom den 26 oktober 2004, *Kellermann mot Sverige*, Appl. nr.41579/98, p. 63.

³⁸ Europadomstolens dom den 26 oktober 2004, *Kellermann mot Sverige*, Appl. nr.41579/98, p. 68.

³⁹ Europadomstolens dom den 26 oktober 2004, *Kellermann mot Sverige*, Appl. nr.41579/98, p. 69.

4 Debatten kring AD:s partsammansättning

4.1 Debatten efter rättegångsreformen 1974

Boel Flodgren uttalade sin kritik mot AD i en uppsats på 80-talet. Hon framhöll att det som gäller för avgörandet vid valet mellan två fullt möjliga alternativ för domstolen är beslutets samhälleliga konsekvenser. Vad Flodgren menar är att AD i vissa fall dömer utifrån hur arbetsmarknadens krafter kommer att reagera på domen.⁴⁰

Johan Lind svarade på kritiken i en debattartikel i *Lag & Avtal* från 1984 under rubriken ”AD tolkar lagen utan att snegla på parter och lagstiftare”.⁴¹ Han skriver att det är klart att man som domare måste kunna tänka på den samhälleliga acceptansen, alltså hur en dom kommer att tas emot. Att hänsyn till om en viss lösning på ett rättsligt problem är praktisk i förhållande till arbetsmarknaden eller inte är en sak i sig, men att detta är samma sak som att domstolsledamöterna skulle påverkas av LO, TCO eller SAF ställer han sig starkt emot. Lind menar att i AD får man en rättslig bedömning, och inget annat.

Debatten kring AD fortsatte in på 90-talet då den dåvarande domstolens ordförande, Hans Stark, försvarade arbetstagar- och arbetsgivarledamöternas i en debattartikel. Han tryckte på nödvändigheten av deras erfarenhet och hävdade att domstolens framgång kan hänföras till den samverkan i dömandet som äger rum mellan yrkesdomare och lekmanaledamöter. Han menade att de kritiska åsikterna är ”[...]ofta svepande och inte sällan grundade på missuppfattningar”.⁴²

Mats Glavå och Dennis Töllberg å andra sidan, instämmer med Boel Flodgren:

”Domstolen tar helt enkelt automatiskt, som det självklara det blir i ett sådant sammanhang, hänsyn till bl.a. behovet av fortsatt legitimitet för domstolen som effektivt tvistelösningsorgan. Därmed har också beslutets samhälleliga konsekvenser inverkat på domslutet.”⁴³

⁴⁰ Flodgren, *Arbetsdomstolen som rättsbildare*, i Fahlbeck, Reinhold m.fl., *I perspektiv på arbetsrätten, Vänbok till Axel Adlercreutz*, Juristförlaget i Lund, 1983, s. 132-138.

⁴¹ Lind, Johan, *Lag & Avtal*, 6/1984 s. 34-35.

⁴² Stark, Hans, *Lag & Avtal*, 3/1993 s. 29.

⁴³ Glavå, Mats, Töllberg, Dennis, *JT* 1993/94 s. 279.

Glavå och Töllberg menar att det alltid finns olika möjliga utgångar till en dom, annars skulle ju en prövning inte ligga för handen. Domstolen har här ett val att göra och det som styr detta val är inte enbart rättskällevärdet, utan kan även vara andra intressen. Författarna skriver vidare att ledamöterna tar hänsyn till de samhälleliga konsekvenser som gynnar den ordning de vill upprätthålla på arbetsmarknaden. Om då utomstående organisationer eller oorganiserade parter upplever AD som de etablerade organisationernas försvarare, är detta i sig en tillräcklig grund för att AD är en opartisk domstol.⁴⁴

Debatten kring AD:s partsammansättning tystnade för ett kort ögonblick i mitten av 90-talet för att sedan brusa upp igen 1998 efter AD:s dom mot Kellermann och den senares klagan till Europadomstolen.

I väntan på Kellermann-domen uttryckte LO:s avtalssekreterare Erland Olauson, chefsjuristen för TCO Ingemar Hamskär, ordförande för SACO Anna Ekström m.fl. sina ståndpunkter i frågan i en debattartikel i *Lag & Avtal*.⁴⁵ Skribenterna tryckte på vikten av att de arbetsrättsliga tvisterna som dras i AD är beroende av domare med speciell expertis på området. De menade att AD, så som den ser ut idag, verkar för en enhetlig rättstillämpning i arbetstvister, bidrar till ett specialistkunnande inom arbetsrätten i högsta instans och ger ett effektivt genomslag för domstolens praxis ute i verkligheten.⁴⁶

I följande nummer av *Lag & Avtal* svarade advokaterna Jens Tillqvist och Anders Lindow på fackföreträdarnas debattartikel i föregående nummer. De ansåg att AD inte kan garantera en grundlagsenlig prövning i alla typer av mål eftersom den inte är opartisk. Som svar på de föregående debattörernas argument, menade de att experter kan inkluderas i domstolsprocessen ändå, men inte som både sakkunniga och domare, vilket intresseledamöterna just nu är. Eftersom lekmannedamöterna företräder särintressen och månar om sitt eget system bör dessa t.o.m. granskas ännu mera kritisk än en sakkunnig som uppträder i rätten. Advokaterna ville kritisera intresseledamöternas värnande om den svenska modellen i sin dömande verksamhet och inte AD som instans.⁴⁷

Som svar på tal menade de förbundsjuristerna som tidigare debatterat i *Lag & Avtal*, i en följande debattartikel i samma tidskrift, att domstolen endast följer de arbetsrättsliga reglerna som svenska staten ställt upp för dem samt att det ligger ett stort värde i att domstolarna i dessa tvister innehar särskild kompetens.⁴⁸

⁴⁴ Glavå, Mats, Töllberg, Dennis, JT 1993/94 s. 279f.

⁴⁵ Olauson, Erland m.fl., *Lag & Avtal* 1/2004 s. 6.

⁴⁶ Olauson, Erland m.fl., *Lag & Avtal* 1/2004 s. 6.

⁴⁷ Tillqvist, Jens, Lindow, Anders, *Lag & Avtal* 2/2004 s. 6.

⁴⁸ Olauson, Erland m.fl., *Lag & Avtal* 3/2004 s. 8.

4.2 Debatten efter Kellermann-domen

26 oktober 2004 kom Kellermann-domen och rörde om i grytan i det juridiska debattklimatet. Utgången blev ett nederlag för dem som hade talat för domstolens avveckling, medan AD och svenska staten pustade ut. Eftersom Europadomstolen sagt sitt i saken kunde tänkas att frågan i princip var avgjord.

Tidigare chef och ordförande för AD, Michaël Koch, var nöjd efter domen och anförde att det var nu klarlagt att domstolen helt är i linje med europeisk rättstradition.⁴⁹

Men Thomas Bull menar att frågan om AD som opartisk domstol inte är avgjord en gång för alla genom Kellermann-domen. I kommande mål om AD:s opartiskhet, där det inte handlar om tolkning och tillämpning av Europakonventionens artikel 11, kan det finnas en risk för att utgången inte blir densamma som i Kellermann. Detta eftersom att ” [...]konventionen är ett rättsfallsbaserat system där varje fall är unikt och där man får vara ytterligt försiktig med att dra långtgående slutsatser av ett enda fall.”⁵⁰

Thomas Bull ser det som att staten ligger bakom den svenska arbetsmarknadsmodellen som Kellermann ifrågasätter. Han ifrågasätter vidare om inte ett upprätthållande av denna ordning på arbetsmarknaden kan vara ett intresse från statens sida som föranleder en intressemotsättning i Kellermann-målet. Han menar att Europadomstolen inte ser denna reella intressekonflikt. Bull anser att det kan finnas skäl att misstänka att det intresset förenar i varje fall tre av lekmanaledamöterna i Kellermann, de som dömde till fördel för Industrifacket. Domstolens ställningstagande kan ha att göra med att en nationell arbetsmarknadsorganisation är en känslig fråga i politiskt och ekonomiskt avseende, som Europadomstolen kan kännas sig tveksam inför att underkänna som helhet. Bull avslutar med att konstatera att han inte ställer sig kritisk till domslutet som sådant, men att de bristfälliga motiveringar som förekommer i domskälen kan urholka Europadomstolen legitimitet och att domstolen inte borde vara återhållsamma i sin argumentation gällande politiska realiteter.⁵¹

⁴⁹ Kronlid, Johanna, Norrby, Ann, Lag & Avtal, 10/2004 s. 6.

⁵⁰ Bull, Thomas, Europarättslig tidskrift 4/2005 s. 811.

⁵¹ Bull, Thomas, Europarättslig tidskrift 4/2005 s. 811f.

5 Analys, diskussion och slutsatser

5.1 Analys av Kellermann-domen i ljuset av Langborger-målet

I Langborger var det framförallt två omständigheter som gjorde att bostadsdomstolens intresseledamöter ansågs stå i strid mot art. 6.1:

1. *organisationerna* vilka var nomineringsberättigade ansågs ha ett gemensamt intresse som stod i strid med den berörda partens talan i målet, samt att
2. *ledamöterna* var nominerade av organisationerna samt hade en viss anknytning till organisationerna.

Intressebedömningen görs alltså med utgångspunkt i vilka intressen organisationerna som har nominerat ledamöterna har (inte vilka intressen ledamöterna personligen har). Om detta intresse står i strid med den berörda partens talan i målet, avgörs frågan om domstolens opartiskhet genom att slutligen bedöma ledamöternas anknytning till organisationerna. Ledamöterna blir alltså då ”automatiskt” partiska, oavsett sina egna intressen. Organisationernas intressen anses även vara ledamöternas intressen om anknytningen till dem är tillräckligt nära. Det faktum att ledamöterna i Bostadsdomstolen var nominerade av och hade en nära anknytning till organisationerna räckte som grunder för att domstolen partsammansättning stred mot art. 6.1.⁵²

Vid en jämförelse av Langborger-praxis med omständigheterna Kellermann-domen kan man se att i Kellermann hade:

1. organisationerna vilka hade nominerat ledamöter till domstolen alla som drivmedel att få till stånd kollektivavtal på arbetsmarknaden samt att
2. ledamöterna hade en nära anknytning till organisationerna och var nominerade av dem

I Langborger menar domstolen att för att pröva en domstols oberoende måste man se till:

- Hur ledamöterna utsågs
- Hur villkoren för dess förordnanden ser ut
- Om det fanns en garanti mot påverkan utifrån
- Om sammansättningen objektivt framstår som opartisk

⁵² Europadomstolens dom den 22 juni 1989, *Langborger mot Sverige*, Appl. nr. 11179/84, p. 35.

Vidare menar domstolen att man måste skilja mellan subjektiv och objektiv opartiskhet:

”As to the question of impartiality, a distinction must be drawn between a subjective test, whereby it sought to establish the personal conviction of a given judge in a given case, and an objective test, aimed at ascertaining whether the judge offered guarantees sufficient to exclude any legitimate doubt in this respect”.⁵³

Kellermanns talan grundar sig på en kritik mot lekmanaledamöternas anknytning till intresseorganisationerna och inte det faktum att ledamöterna skulle vara subjektivt jäviga.⁵⁴ Europadomstolen i Kellermann mot Sverige menar härmed att deras uppgift är att göra en bedömning av ledamöternas jäv i objektivt hänseende, eftersom inget tyder på några oegentligheter gällande lekmanaledamöternas personliga jäv. Domstolen framför vidare att prövningen syftar till att undersöka huruvida lekmannadomarna erbjöd tillräckliga garantier för att man ska kunna utesluta varje legitim misstanke om opartiskhet (”legitimate doubt”).⁵⁵ Så långt är Kellermanns domen förenlig med praxisen från Langborgers objektivitetstest ovan (”[...].an objective test, aimed at ascertaining whether the judge offered guarantees sufficient to exclude any legitimate doubt in this respect”).⁵⁶

Emellertid prövar domstolen den subjektiva opartiskheten när de uttryckligen själva yttrat att det är den objektiva opartiskheten som ska utredas.⁵⁷ I domen har domstolen, enligt min mening, till största del lagt fokus på huruvida *ledamöterna* personligen hade ett intresse, som skulle rubba jämviktsbalansen i AD:s partsammansättning. Detta framgår genom att domstolen uttrycker att ledamöterna ska anses vara opartiska med hänsyn till tvistens natur och att det vore fel att anta att de inte skulle vara objektiva.⁵⁸ Enligt min mening är detta ett utvecklade och platt resonemang utan rättslig grund från domstolens sida. Domstolen har inte utrett bakomliggande faktorer till varför intresseledamöterna eventuellt skulle varit osjälvständiga och färgade av en organisation vid dömandet av tvisten i fråga. De utvecklar inte resonemanget om varför det vore fel att anta en sådan sak. De konstaterar kort att eftersom tvisten har att göra med sakliga frågeställningar kan ledamöterna inte anses vara partiska.

⁵³ Europadomstolens dom den 22 juni 1989, *Langborger mot Sverige*, Appl. nr. 11179/84, p. 32.

⁵⁴ Europadomstolens dom den 26 oktober 2004, *Kellermann mot Sverige*, Appl. nr.41579/98, p. 49.

⁵⁵ Europadomstolens dom den 26 oktober 2004, *Kellermann mot Sverige*, Appl. nr.41579/98, p. 61.

⁵⁶ Europadomstolens dom den 22 juni 1989, *Langborger mot Sverige*, Appl. nr. 11179/84, p. 32.

⁵⁷ Europadomstolens dom den 26 oktober 2004, *Kellermann mot Sverige*, Appl. nr.41579/98, p. 63.

⁵⁸ Europadomstolens dom den 26 oktober 2004, *Kellermann mot Sverige*, Appl. nr.41579/98, p. 67.

Domstolen har inte prövat de rekvisit som Langborger- domen ställde upp, framförallt har de inte undersökt huruvida det fanns en garanti mot påverkan utifrån.⁵⁹ En objektiv bedömning vore att utreda lekmanaledamöternas anknytning till intresseorganisationerna, men i Kellermann har det endast konstaterats att anknytningen inte är lik den i Langborger.

Under en punkt i domslutet har Europadomstolen dock belyst *organisationerna* och konstaterar att de, likt ledamöterna, inte hade avvikande intressen från klagandens.⁶⁰ Domstolen motiverar dessvärre inte varför organisationerna, med tanke på dess karaktär och ursprung, inte ska anses inneha ett intresse i strid med Kellermanns. De menar också att det inte fanns något ekonomiskt intresse från arbetsmarknadsorganisationernas sida till skillnad från Langborger-fallet. Men då frågan i tvisten rörde en eventuell anslutning till ett kollektivavtal med Industrifacket, borde det otvivelaktigt finnas ett (i alla fall indirekt) ekonomiskt intresse hos arbetsgivar- och arbetstagarorganisationerna, eftersom de då får fler medlemmar.

Vidare konstaterar Europadomstolen att om Kellermanns talan bifallits så skulle AD:s partsammansättning aldrig kunna vara opartisk i mål då en part inte är ansluten till en representerad organisation.⁶¹ Jag vill i detta avseende istället ansluta mig till de skiljaktigas mening. I motsats till domstolen vill jag mena att AD faktiskt är just opartisk i mål där en av parterna inte är ansluten till en av de nomineringsberättigade arbetstagar- eller arbetsgivarorganisationerna. Jag menar att domen är bristfällig och saknar tydliga motiveringar i sina ställningstaganden. Min åsikt hade måhända inte varit densamma, om domen var grundad på en tydlig och genomarbetad motivering till varför ledamöterna ska anses vara opartiska under de givna förutsättningarna.

5.2 Avslutande diskussion

Enligt min mening vore det fel att avskaffa AD helt, då den har många fördelar, exempelvis specialistkunnandet hos domarna samt att den, som tidigare nämnts, förkortar handläggningstiden för arbetsrättsliga tvister. De förbundsjurister som försvarade AD i en debattartikel i *Lag & Avtal 2004* har enligt mig rätt i sina utlåtanden om att AD skapar förutsättningar för en snabb och billig tvistelösningsprocess.⁶² Men ett sådant uttalande svarar inte på kritiken huruvida intresseledamöterna är opartiska eller oavhängiga sin organisationstillhörighet. Intresseledamöter är inte en förutsättning för en snabb handläggningstid.

⁵⁹ Europadomstolens dom den 22 juni 1989, *Langborger mot Sverige*, Appl. nr. 11179/84, p. 32.

⁶⁰ Europadomstolens dom den 26 oktober 2004, *Kellermann mot Sverige*, Appl. nr.41579/98, p. 67.

⁶¹ Europadomstolens dom den 26 oktober 2004, *Kellermann mot Sverige*, Appl. nr.41579/98, p. 68.

⁶² Olauson, Erland, *Lag & Avtal*, 1/2004 s. 6.

Att eliminera alla misstankar om jäv hos ledamöterna skulle gynna domstolens tillförlitlighet. Om man skulle minska intresseledamöternas och därmed även intresseorganisationernas inflytande i AD skulle domstolens legitimitet inte längre ifrågasättas. Likt Tillqvist och Lindow⁶³ anser jag att den expertis som AD behöver i sin dömande verksamhet kan ske genom förhör av utomstående sakkunniga, i mål där en av parterna står utanför de representerade arbetsmarknadsorganisationerna.

Förbundsjuristerna, vilka stod bakom debattartikeln i Lag & Avtal, invänder sedan att systemet som kritikerna ifrågasätter är den ordning som råder inom den svenska arbetsrätten, med den svenska arbetsmarknadsmodellen som förebild även i AD med sina organisationsrepresenterade ledamöter.⁶⁴ Jag ser ingen anledning till att inte anpassa denna modell efter Europakonventionens krav på ett opartiskt domstolsförfarande. Ett system som är inkorporerat i svensk rätt ska även den utsättas för krav på reformer.

5.3 Slutsatser

Att inte alla parter som ställs inför AD är lika inför domarna som dömer i tvisten urholkar domstolens trovärdighet och legitimitet. Jag menar, i motsats till Europadomstolen, att man kan urskilja ett gemensamt intresse hos samtliga organisationer vilka utnämner AD:s intresseledamöter. Detta intresse består i att främja den svenska arbetsmarknadsmodellen och verka för att aktörer på arbetsmarknaden ansluter sig till arbetsgivar- och arbetstagarorganisationer. Jag vill inte kritisera intresset som sådant, utan uppmärksamma risken för att intresseledamöterna är partiska i mål där en organiserad part ställs mot en oorganiserad eller någon som står utanför de representerade organisationerna i domstolen. Endast en fara för att en sådan situation föreligger torde räcka för att ifrågasätta domstolens legitimitet.

Avslutningsvis är det värt att nämna att kollektivavtalet är en viktig hörnsten i förhållandet mellan den enskilda arbetstagaren och arbetsgivaren eftersom det säkerställer många rättigheter för den enskilde arbetstagaren. Men detta faktum legitimerar inte en processordning i obalans till fördel för ett visst intresse. Man måste som motståndare till ett visst kollektivavtal kunna ställas inför en domstol som inte redan har tagit ett principiellt ställningstagande i frågan.

Jag tvivlar inte en sekund på intresseledamöternas kompetens och skicklighet på området, inte heller på deras personliga objektivitet vid den dömande verksamheten i AD. Men att i en domstol, inneha intresseledamöter från en viss utvald grupp på arbetsmarknaden och därmed utesluta en annan verksam aktör är odemokratiskt och strider mot den vitala rättsgrundsatsen om allas likhet inför lagen.

⁶³ Tillqvist, Jens, Lindow, Anders, Lag & Avtal 2/2004 s. 6.

⁶⁴ Olauon, Erland m.fl., Lag & Avtal 4/2004 s. 8.

Käll- och litteraturförteckning

Offentligt tryck

Prop. 1928:39 förslag till lag om kollektivavtal

Prop. 1974:77 förslag till Lag om rättegång i arbetsrättsliga tvister

Prop. 1993/94:117 Inkorporering av Europakonventionen och andra fri- och Rättighetsfrågor

Böcker

Fahlbeck, Reinhold m.fl. *Perspektiv på arbetsrätten, Vänbok till Axel Adlercreutz*, Juristförlaget i Lund, 1983

Bernitz, Ulf, *Sverige och Europarätten*, Nordstedts Juridik, Stockholm 2002

Sigeman, Tore, *Arbetsrätten*, 5:e upplagan, Nordstedts Juridik, 2010

Danelius, Hans, *Mänskliga rättigheter ur Europeisk praxis – En kommentar till Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna*, 4:e upplagan, Norstedts Juridik, 2012

Artiklar

Sigeman, Tore, *Från Legostadgan till medbestämmandelagen – om huvudlinjerna i arbetsrättens utveckling*, Svensk Juristtidning 1984 s. 875-892

Lind, Johan, *AD tolkar lagen utan att snegla på parter och lagstiftare*, Lag & Avtal 6/1984 s. 34-35

Stark, Hans, *AD i blickpunkten*, Lag & Avtal, 3/1993 s. 29

Glavå, Mats, Töllborg, Dennis, *Arbetsdomstolens samhälleliga funktion*, Juridisk Tidskrift, 1993/94 s. 278-280

Olauson, Erland, Hamskär, Ingemar, Ekström, Anna, Holke, Dan, Linna, Katri, Maier, Lena, *ADs avskaffande och den svenska modellen – bagatell?*, Lag & Avtal 1/2004 s. 6

Tillqvist, Jens, Lindow, Anders, *Egna principer går före den allmänna civilrätten*, Lag & Avtal 2/2004 s. 6.

Ekström, Anna, Hamskär, Ingemar, Holke, Dan, Linna, Katri, Maier, Lena, Olauson, Erland, *Tunn kritik av Arbetsdomstolen*, Lag & Avtal 4/2004 s. 8

Kronlid, Johanna, Norrby, Ann, *5-2 Kellermann – så slutade fallet Kellermann*, Lag & Avtal, nr 10/2004 s. 6

Bull, Thomas, *Arbetsdomstolens opartiskhet och Europadomstolen*, Europarättslig tidskrift 2005/4, s. 808-812.

Sigeman, Tore, *Arbetsdomstolen i ett internationellt perspektiv*, Svensk Juristtidning 2004 s. 561-572

Internet

Medlingsinstitutets hemsida om ”Arbetsgivarnas organisationer”, senast uppdaterad 2012-05-31

<http://www.mi.se/kollektivavtal-lagar/arbetsgivarnas-organisationer/>
hämtad 2014-05-06

Medlingsinstitutets hemsida om ”Arbetstagarnas organisationer”, senast uppdaterad 2012-06-01

<http://www.mi.se/kollektivavtal-lagar/arbetstagarnas-organisationer/> hämtad
2014-05-06

Rättsfallsförteckning

Arbetsdomstolen

AD 1998 nr. 17.

Europadomstolen

Europadomstolens dom den 22 juni 1989, *Langborger mot Sverige*, Appl. nr. 11179/84.

Europadomstolens dom den 19 april 1994, *Van der Hurk mot Nederländerna*, Appl. nr.16034/90.

Europadomstolens dom den 24 april 1996, *Remli mot Frankrike*, Appl. nr.16839/90.

Europadomstolens dom den 26 oktober 2004, *Kellermann mot Sverige*, Appl. nr.41579/98.